

การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 19 : เศรษฐกิจพอเพียง The Application of the 19th Royal Working Principle : Sufficiency Economy

ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์

Chairoj Nopchalerroj

มูลนิธินพเฉลิมโรจน์

Nopchalerroj Foundation

Email : win@chairoj.net

Received: July 13, 2025; Revised: July 31, 2025; Accepted: July 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 19 : เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารเพื่อวิเคราะห์พระราชดำรัสและหลักการทรงงานในบริบทของโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความผันผวนและความไม่แน่นอน ผลจากการศึกษาพบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิใช่เพียงแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์หรือแนวทางเชิงนโยบาย หากแต่เป็น “ปรัชญาชีวิต” ที่มีความกลมกลืนทางจริยธรรม และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน องค์กร จนถึงระดับรัฐ ซึ่งหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม โดยสามารถตีความเชิงปรัชญาได้ทั้งในมิติของจริยศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ มัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญา และคุณธรรมในปรัชญาตะวันตก แนวทางการประยุกต์ใช้ที่ได้ผลจริงควรเริ่มจากการพัฒนาภายในสู่ภายนอก และบูรณาการคุณค่าพอเพียงเข้ากับระบบคิด วิถีชีวิต และนโยบายการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม บทความยังได้นำเสนอ S.A.F.E. Model เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สังเคราะห์ขึ้นจากการศึกษา เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งในมิติของจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้, หลักการทรงงานข้อที่ 19, เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This academic article aims to analyze and synthesize the application of the 19th Royal Work Principle: Sufficiency Economy. Employing a documentary research methodology, the study examines royal speeches and work principles in the context of the contemporary world characterized by volatility and uncertainty. The findings reveal that the philosophy of Sufficiency Economy is not merely an economic concept or a policy guideline but a “way of life” with profound ethical dimensions. It can be effectively applied at all levels, from individuals, families, and communities to organizations and the state. The core components of the Sufficiency Economy include moderation, reasonableness, and self-immunity, operating under the conditions of knowledge and morality. This philosophy can be interpreted through various philosophical lenses, including relational ethics, the Middle Way in Buddhist philosophy, and virtue ethics in Western thought. Effective application should begin with internal development and extend outward, integrating the values of sufficiency into cognitive frameworks, lifestyles, and development policies in a concrete manner. The article also proposes the S.A.F.E. Model as a new body of knowledge synthesized from the study, serving as a conceptual framework for applying the philosophy of Sufficiency Economy to promote balanced and sustainable quality of life in terms of mental, economic, social, and environmental dimensions.

Keywords : Application, 19th Royal Working Principle, Sufficiency Economy

บทนำ

ในบริบทของความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของโลกสมัยใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี มนุษยชาติกำลังเผชิญกับภาวะไม่แน่นอนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกจนถึงระดับโลก การพัฒนาในลักษณะเร่งรัด มุ่งเน้นการเติบโตทางวัตถุ และการแข่งขันไร้ขอบเขต ได้ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลึกต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งด้านจิตใจ โครงสร้างครอบครัว ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนความเปราะบางทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ท่ามกลางบริบทเช่นนี้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ปรากฏขึ้นในฐานะแนวทางสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์กับขีดจำกัดของทรัพยากร โดยมีใช้เพียงแค่ หลักการทางเศรษฐศาสตร์ หากแต่เป็นปรัชญาชีวิตที่มีความลุ่มลึก ในเชิงจริยธรรมและวิถีมนุษย์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มิได้ทรงเสนอแนวคิดนี้ในลักษณะนามธรรมหรือบัญญัติขึ้นจากทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง หากแต่ทรงกลั่นกรองแนวคิดจากพระราชประสบการณ์ตรงในการทรงงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่จริง จนตกผลึกเป็น ข้อความและประมวลแห่งปัญญา ซึ่งสะท้อนถึงแก่นแท้ของการพัฒนาที่ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และยึดโยงกับชีวิตอย่างแท้จริง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีรากฐานจากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ซึ่งพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา โดยเน้นการดำรงชีวิตด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัว... (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ยังคงอัญเชิญพระราชดำรัสดังกล่าวมาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาและบริหารประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในระดับนโยบายว่า ปรัชญาดังกล่าวมิใช่เพียงมิติแห่งการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยึดโยงกับความเป็นจริงของสังคมไทยและสามารถปรับใช้ได้ ในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นฐานคิดสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) รวมถึง “การบูรณาการหลักการทรงงานในระดับปฏิบัติการ ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในเอกสารเรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้นำภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

จากการประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย

และประชาชนโดยทั่วไป ความหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

จากพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ยกมาอ้างนั้น จึงมิใช่เพียงแนวคิดเพื่อใช้ในระดับนโยบายเท่านั้น แต่เป็นหลักคิดเพื่อชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ ความรู้ และ คุณธรรม ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ และสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดสากลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2565) และการพัฒนาภายใน (Inner Development Goals: IDGs) ได้อย่างลึกซึ้ง (รัตติกรณ์ จงวิศาลและคณะ, 2567)

ดังนั้นบทความนี้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ หลักการทรงงานข้อที่ 19 : เศรษฐกิจพอเพียง ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม โดยชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงให้แนวทางในการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการ “พัฒนาอย่างมีคุณภาพจากภายใน” ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในโลกยุคใหม่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. วิเคราะห์หลักการทรงงานข้อที่ 19 คือ เศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะที่เป็นทั้งหลักการเชิงนโยบายและปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาในโลกยุคปัจจุบัน
2. อธิบายสาระสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งเน้นที่องค์ประกอบหลัก เงื่อนไข และคุณค่าทางจริยธรรมที่อยู่เบื้องหลังหลักการนี้
3. เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และรัฐ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันในระยะยาว

4. สังเคราะห์บทเรียนและองค์ความรู้ใหม่ ที่เกิดจากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนผ่านจากภายในสู่ภายนอก ทั้งในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล

วิเคราะห์แนวคิดและตีความเชิงปรัชญา

หลักการทรงงานข้อที่ 19 ว่าด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง” มิใช่เพียงหลักการเชิงเทคนิคในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ หากแต่เป็นการเสนอ “วิถีคิด” ที่มีรากฐานจาก ปรัชญาแห่งความพอดี ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์และธรรมทัศน์ที่เน้นการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่คำอธิบายทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่วางอยู่บนฐานของการเติบโตแบบไม่สิ้นสุด (unlimited growth) หากแต่เป็น “ทางสายกลาง” ที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตอันมีความหมาย เป็นการใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันตนเองและสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดทางปรัชญา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สะท้อนแนวคิดเชิงจริยศาสตร์และอภิปรัชญาในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของ “ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก” ซึ่งในทางตะวันตก อาจใกล้เคียงกับแนวคิดของ Aristotle ที่เน้น “eudaimonia” หรือชีวิตที่ดีผ่านความพอดีและคุณธรรม (virtue ethics) ขณะที่ในทางตะวันออก โดยเฉพาะพุทธปรัชญา แนวคิดเรื่อง “ความพอเพียง” มีความใกล้ชิดกับหลัก มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นหลักการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งของความสุขนิยมและความเคร่งครัดเกินควร

เศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถตีความได้ว่าเป็น จริยศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ (relational ethics) ที่ไม่เน้นการครอบครอง แต่เน้น “การอยู่ร่วม” บนฐานของความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและโลก ความพอประมาณในที่นี้จึงมิใช่แค่ข้อจำกัดทางกายภาพ แต่เป็นการ ยอมรับข้อจำกัดของความเป็นมนุษย์ และฝึกฝนตนให้รู้จัก “พอในความพอ” (วิเศษ แสงกาญจนวนิช และ เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2560) อันเป็นรากฐานของการไม่เบียดเบียน ไม่โลภ และไม่หลง ซึ่งถือเป็นหัวใจของจริยธรรมแบบพุทธ

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่อง “ภูมิคุ้มกันในตัว” ที่ปรากฏในองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ยังสามารถตีความในเชิงอภิปรัชญาได้ว่าเป็นการสร้าง ฐานแห่งความมั่นคงภายใน (inner security) ที่มีได้ขึ้นกับสิ่งภายนอกซึ่งผันแปร แต่ตั้งอยู่บน “ความรู้ ความเข้าใจ และคุณธรรม” อันมั่นคง ภูมิคุ้มกันในที่นี้จึงหมายถึงความสามารถของปัจเจกหรือชุมชนในการรับมือกับความไม่แน่นอนของชีวิตด้วยความมั่นใจในตนและสำนึกในส่วนรวม

หลักการทรงงานนี้ยังเน้นความสำคัญของการบูรณาการระหว่างความรู้กับคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเชิงปรัชญาการศึกษาแบบองค์รวม (holistic education philosophy) ที่ไม่แยกวิชาการออกจากกรอบมโนจิตใจ และมองการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์สามารถฝึกตนให้สมดุลทั้งด้านเหตุผล อารมณ์ และจิตสำนึกเชิงคุณค่า

การวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิได้จำกัดอยู่ในกรอบเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมหรือการบริหารเชิงกลยุทธ์เท่านั้น แต่สามารถเปิดพื้นที่ให้ตีความในฐานะ จริยศาสตร์ร่วมสมัย ที่เสนอคำตอบต่อวิกฤตความหมายของชีวิตในยุคบริโภคนิยม และการพัฒนาที่มุ่งเน้นผลผลิตมากกว่ามนุษยภาพ

“...มีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เป็นปรัชญาชีวิตที่สอดคล้องกับลักษณะของปรัชญาหลังนวยุค (postmodern philosophy) ซึ่งเน้นความหลากหลาย ความสัมพันธ์ และความพอเพียงในระดับปัจเจก...” (กิริติ บุญเจือ, 2545; กิริติ บุญเจือ, 2549; วิเศษ แสงกาญจนวนิช และ เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2560)

“กิริติ บุญเจือ (2558) เสนอว่า ทฤษฎีความพอเพียงของรัชกาลที่ 9 เป็น “ปรัชญาหลังนวยุคแบบมีแก่น” ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการประสานความรู้ ความจริง และคุณธรรมให้สมดุล”

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาหลังนวยุคมีบทบาทสำคัญในการวิพากษ์โครงสร้างการพัฒนาแบบเดิมที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม โดยเสนอให้พิจารณาความหลากหลายทางความคิดและบริบทเฉพาะของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งสร้างความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ (Best & Kellner, 1999)

ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะ “หลักการทรงงานข้อที่ 19” จึงมิใช่เพียงการดำเนินงานเชิงโครงการหรือการรณรงค์เชิงนโยบาย หากแต่คือ การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ ที่ย้อนกลับมาสำรวจความพอดีในตนเอง เห็นคุณค่าในความสัมพันธ์กับผู้อื่น และตระหนักในบทบาทของตนในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยมี “คุณธรรม ความรู้ และสติ” เป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง

เทคนิคการประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 19 : เศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้น มิใช่เพียงการประกาศคุณค่าของแนวคิดในระดับนโยบาย หากแต่ต้องแปลงปรัชญาให้กลายเป็นพฤติกรรมที่สัมผัสได้ ผ่านการจัดระบบความคิด วิถีชีวิต และกระบวนการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม เทคนิคสำคัญของการประยุกต์ใช้จึงต้องเริ่มต้นจาก “ภายใน” แล้วจึงขยายผลสู่ “ภายนอก” ตามแนวทางที่เรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” ซึ่งเป็นหัวใจของศาสตร์พระราชาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในระดับบุคคล เทคนิคที่สำคัญคือการ ฝึกฝนตนเองให้มีความรู้เท่าทันตนเองและโลก โดยเริ่มจากการรู้จักประมาณตน ใช้จ่ายอย่างมีสติ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และฝึกจิตใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวตามกระแสบริโภคนิยม องค์ประกอบของความพอเพียงจึงต้องเกิดขึ้นทั้งในมิติ “พฤติกรรม” และ “จิตสำนึก” เช่น การทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ การเลือกบริโภคอย่างมีจริยธรรม และการตั้งเป้าหมายชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ในระดับครอบครัวและชุมชน เทคนิคการประยุกต์ใช้ที่ได้ผล คือการ สร้างวัฒนธรรมร่วมที่ยึดโยงกับคุณค่าแห่งความพอเพียง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การส่งเสริมการออมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและบริโภคอย่างสมดุล การแบ่งปันทรัพยากร และการสร้าง

เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เทคนิคเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น และมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่น

ในระดับองค์กร เทคนิคการประยุกต์ใช้ที่สำคัญคือการ ออกแบบระบบการจัดการภายในที่ยึดหลักพอเพียงเป็นฐานคิดเชิงกลยุทธ์ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม และการตัดสินใจทางธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว ตัวอย่างเช่น องค์กรเอกชนที่มุ่งสร้างผลกำไรควบคู่กับการสร้างคุณค่าทางสังคม (social value) หรือหน่วยงานราชการที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โปร่งใส และเป็นธรรม

สำหรับการพัฒนาในระดับนโยบาย เทคนิคที่สำคัญคือการ กำหนดกรอบยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่เชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการวางแผนเชิงระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดสรรทรัพยากรอย่างสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เทคนิคการประเมินผลที่เน้นคุณภาพชีวิต ความมั่นคงในระยะยาว และความเข้มแข็งจากฐานรากของสังคม ย่อมสะท้อนถึงการนำหลักพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางกำกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เทคนิคการประยุกต์ใช้ควรมุ่งสู่การบูรณาการในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโครงสร้างจนถึงระดับปัจเจก โดยต้องไม่แยกขาดระหว่าง “การพัฒนาเศรษฐกิจ” กับ “การพัฒนาคุณภาพมนุษย์” ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างจิตสำนึกใหม่ และการพัฒนาศักยภาพภายในควบคู่กับการพัฒนาเชิงเทคนิค

จากการศึกษาของ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และคณะ (2550) พบว่า “การนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการโสมสเตยในจังหวัดสมุทรสงคราม ช่วยส่งเสริมความยั่งยืนในมิติชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ...” และสุเมธ ตันติเวชกุล (2543) ยังเน้นย้ำว่า “การพัฒนาใด ๆ ที่ไม่หยิ่งรักในจิตสำนึกของผู้คน ย่อมนำไปสู่การพึ่งพาจากภายนอกตลอดไป”

กล่าวโดยสรุป เทคนิคการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะหลักการทรงงาน จึงเน้นการเริ่มจากภายใน สู่ภายนอก การเปลี่ยนจาก “คิดแบบมากไปน้อย” มาเป็น “คิดแบบพอดี” และการเดินจาก “ความอยาก” ไปสู่ “ความพอ” ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่เพียงนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่ยังส่งเสริมความยั่งยืนในระดับจิตใจ สังคม และประเทศชาติอย่างแท้จริง

พอเพียงแล้ว ดีอย่างไร

คำว่า “พอเพียง” อาจถูกมองในทางลบว่าเป็นการจำกัดโอกาส หรือการถอยห่างจากความเจริญก้าวหน้าในโลกที่แข่งขันกันอย่างรุนแรง ทว่าเมื่อพิจารณาในระดับลึกจะพบว่า ความพอเพียงนั้นมิใช่การหยุดพัฒนา แต่เป็น การเลือกพัฒนาอย่างรู้เท่าทัน โดยไม่เร่งรีบ ไม่เปียดเบียน และไม่หลงอยู่กับมายาแห่งความต้องการที่ไม่สิ้นสุด การพอเพียงจึงเป็นทั้ง “ภูมิคุ้มกันภายใน” และ “พลังขับเคลื่อน” ที่ยั่งยืนในเวลาเดียวกัน

ในระดับบุคคล ความพอเพียงช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขที่แท้จริง เพราะเป็นชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าใจตนเอง ไม่หลงใหลตามแรงกระตุ้นจากภายนอก การพอเพียง

ส่งเสริมให้เกิดความพอใจในสิ่งที่มี มีระเบียบวินัยทางการเงิน รู้จักอดทน อดออม และใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมายที่ไม่ทำลายตนเองและผู้อื่น เมื่อจิตใจตั้งมั่นอยู่บนความพอเพียง ความเครียด ความริษยา ความหลงผิด และความทุกข์ย่อมลดลง ส่งผลให้เกิด “ความมั่นคงทางจิต” ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจและชีวิตโดยรวม

ในระดับครอบครัวและชุมชน ความพอเพียงนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลและไม่แข่งขันกันแบบทำลายล้าง เมื่อทุกคนในชุมชนรู้จักประมาณตนและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างพอดี จะเกิดความไว้วางใจ การแบ่งปัน และความเข้มแข็งจากฐานราก ซึ่งเป็นหัวใจของ “ภูมิคุ้มกันทางสังคม” ที่สามารถรับมือกับวิกฤตภายนอกได้ดีกว่าชุมชนที่พึ่งพาแต่ระบบจากส่วนกลาง

ในระดับเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากร ความพอเพียงหมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว การประกอบธุรกิจบนพื้นฐานของความพอเพียงช่วยลดความเสี่ยง ลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น และเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค นอกจากนี้ยังส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถเติบโตอย่างเข้มแข็งโดยไม่พึ่งพิงทุนจากภายนอกมากเกินไป

ในระดับนโยบายและสังคมโดยรวม การวางยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานหลักของความพอเพียงช่วยลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มความเป็นธรรม และสร้างระบบที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง รัฐที่มีฐานคิดจากความพอเพียงย่อมไม่มุ่งแต่การเติบโตทางตัวเลข แต่ให้ความสำคัญกับ “คุณภาพของชีวิต” และ “ความมั่นคงในระยะยาว” ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และสามารถรองรับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีสติ

กล่าวโดยสรุป “พอเพียง” ไม่ได้หมายถึงการหยุดนิ่ง แต่คือ การเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยจังหวะที่มั่นคงและสมดุล ไม่เร่ง ไม่ฝืน ไม่เบียดเบียน แต่ก็ไม่ยอมจำนนต่อความไม่เป็นธรรม การพอเพียงจึงไม่เพียงนำไปสู่ “ความอยู่รอด” หากยังเป็นหนทางไปสู่ “ความรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน” ทั้งในมิติของชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรม ความรู้ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ S.A.F.E. Model เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาหลักการทรงงานข้อที่ 19: เศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิใช่เพียงแนวทางเชิงเศรษฐกิจ หากแต่เป็น *กระบวนการทัศน์การพัฒนา* ที่เชื่อมโยงคุณธรรม ความรู้ และความสมดุลระหว่างภายในกับภายนอก ซึ่งองค์ประกอบแต่ละข้อของ S.A.F.E. มีรากฐานจากองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ ดังนี้

S ย่อมาจาก Self-awareness and Simplicity หมายถึง รู้จักตนเองและดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย

A ย่อมาจาก Accountability and Altruism หมายถึง ความรับผิดชอบ และความเกื้อกูล

F ย่อมาจาก Flexibility and Foresight หมายถึง ความยืดหยุ่น และการมองการณ์ไกล

E ย่อมาจาก Equilibrium and Ethical Economy หมายถึง ความสมดุล และเศรษฐกิจเชิง
คุณธรรม

แผนภาพที่ 1 : S.E.L.F. Model

S.A.F.E. Model ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเริ่มจากภายใน โดยใช้ความพอเพียงเป็น
กลไกในการสร้าง “ความเจริญที่สมดุล” และ “ความมั่นคงที่ยั่งยืน” ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติของชีวิต
เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ การประยุกต์ใช้โมเดลนี้สามารถนำไปสู่การสร้างนโยบาย การบริหาร
จัดการ และการพัฒนาตนเองที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อธรรมชาติของมนุษย์และโลก โดยมี
รายละเอียดดังต่อไปนี้

S — Self-awareness and Simplicity หมายถึง รู้จักตนเอง และดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย

เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มต้นจากการรู้เท่าทันความต้องการของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การดำเนินชีวิต
อย่างมีสติ สมถะ และสมดุล การรู้จักตนเอง (self-awareness) ทำให้บุคคลสามารถกำกับความอยาก
ปรับเป้าหมายชีวิตให้สอดคล้องกับคุณค่าภายใน ไม่ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมบริโภคนิยม ส่วนความเรียบ
ง่าย (simplicity) คือการลดความซับซ้อนของชีวิตลงสู่แก่นแท้ เพื่อให้เกิดช่องว่างสำหรับความสุขที่ยั่งยืน

A — Accountability and Altruism หมายถึง ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม รวมถึง
ความเกื้อกูล

ความพอเพียงไม่ได้หมายถึงการอยู่คนเดียวอย่างโดดเดี่ยว หากแต่ต้องมีความรับผิดชอบต่อ
ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบตัว การมี accountability คือการมีจิตสำนึกในหน้าที่
ขณะที่ altruism คือการกระทำเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เมื่อความพอเพียงเชื่อมโยงกับความ
เกื้อกูล จะทำให้เกิดสังคมที่ไว้วางใจ เชื่อมโยง และแข็งแรงจากฐานราก

F — Flexibility and Foresight หมายถึง ความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และการมอง
การณ์ไกล

ความพอเพียงช่วยพัฒนาความสามารถในการปรับตัวอย่างยืดหยุ่นต่อความไม่แน่นอนทั้งภายใน
และภายนอก ความยืดหยุ่น (flexibility) ทำให้บุคคลและชุมชนสามารถปรับตัวโดยไม่สูญเสียหลัก
ส่วน foresight คือการมีวิสัยทัศน์ที่ไม่หลงอยู่กับผลกำไรระยะสั้น แต่สามารถคิดเชิงระบบ มองไกล
และวางแผนอย่างรอบคอบโดยมีข้อมูล ความรู้ และคุณธรรมเป็นฐานการตัดสินใจ

E — Equilibrium and Ethical Economy หมายถึง สมดุลในการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจที่
มีคุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียงคือการหาจุดสมดุลระหว่างความต้องการ ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่สุดโต่งไปทางบริโภคนิยมหรือการจำกัดเกินควร ความสมดุล (equilibrium) เป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืน ส่วนเศรษฐกิจที่มีคุณธรรม (ethical economy) คือระบบเศรษฐกิจที่เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และไม่แสวงหากำไรโดยปราศจากความรับผิดชอบ

บทสรุป

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้ หลักการทรงงานข้อที่ 19 : เศรษฐกิจพอเพียง ในบทความฉบับนี้ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิใช่เพียงแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์หรือเครื่องมือในการบริหารจัดการทางนโยบายเท่านั้น หากแต่เป็น ปรัชญาชีวิตที่ลุ่มลึก มีฐานทางจริยธรรมอิงกับวิถีมนุษย์และการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเน้นการพัฒนา “จากภายใน” สู่ “ภายนอก” เพื่อสร้างสมดุลและความมั่นคงในทุกระดับของชีวิตและสังคม

ปรัชญานี้มีรากฐานจากพระราชประสงค์ตรงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่มีได้ทรงบัญญัติแนวคิดขึ้นจากทฤษฎี หากแต่ตกผลึกจากการทรงงานร่วมกับประชาชน และได้กลายเป็นหลักแห่งการพัฒนาที่ยึดโยงกับบริบทจริงของสังคมไทย อันประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ ความรู้ และคุณธรรม

การวิเคราะห์ในเชิงปรัชญาพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวคิด “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพุทธปรัชญา และมีความใกล้เคียงกับคุณธรรมในปรัชญาตะวันตก เช่น แนวคิด *Eudaimonia* ของ Aristotle ที่มุ่งเน้นชีวิตที่ดีผ่านความพอดีและการฝึกฝนตน การพอเพียงจึงเป็นทั้งแนวทางการใช้ชีวิต จริยศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ และภูมิคุ้มกันภายในที่แท้จริงซึ่งสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีสติ

บทความนี้ยังได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ผ่าน S.A.F.E. Model ซึ่งเป็นโมเดลเชิงแนวคิดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนจากภายใน โดยประกอบด้วย

Self-awareness and Simplicity: ตระหนักรู้และใช้ชีวิตเรียบง่าย

Accountability and Altruism: รับผิดชอบต่อและเกื้อกูลผู้อื่น

Flexibility and Foresight: ยืดหยุ่นและมีวิสัยทัศน์

Equilibrium and Ethical Economy: สมดุลและเศรษฐกิจเชิงคุณธรรม

เทคนิคการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องดำเนินการในทุกระดับอย่างบูรณาการ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับนโยบาย โดยใช้ “ความพอเพียง” เป็นแนวทางในการคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่าง ๆ อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียงคือแนวทางการพัฒนาที่ยึดโยงกับ “ชีวิต” มากกว่า “ระบบ” โดยให้ความสำคัญกับ “คุณภาพมากกว่าปริมาณ” และ “คุณธรรมมากกว่าความสำเร็จเชิงตัวเลข” ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 19 จึงไม่ใช่เพียงการวางแผนหรือบริหาร แต่คือการ เปลี่ยนแปลง ภายในของมนุษย์ เพื่อสร้างโลกที่สมดุล ยั่งยืน และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. (2545). *ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.
- _____. (2549). *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2558). *ลักษณะหลังนวยุคในทฤษฎีความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล และคณะ. (2567). *การศึกษาและพัฒนาหลักสูตร Inner Development Goals (IDG) ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสหธรรมิกชน.
- วิเศษ แสงกาญจนวนิช และ เอนก สุวรรณบัณฑิต (2560) *ความชอบธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะปรัชญาเพื่อการพัฒนาชาติ*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศุภย์วิชัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2565). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และคณะ. (2550). *ปัญหาการจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้*. สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543). *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Best, S. and Kellner, D. (1999). *Postmodern Theory*. New York : The Guilford Press.